

КОВДРИШ Юлія Миколаївна

**Пріоритетні вектори безпекової політики України
в контексті європейської та євроатлантичної
інтеграції/ Priority Vectors of Ukraine's Security
Policy in the Context of European and Euro-Atlantic
Integration**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
МВСКм-21
Ю. М. Ковдриш

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. І. Тулай

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **О. І. Тулай**

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	
1.1. Теоретико-прикладні засади безпекової політики в умовах диджиталізації.....	8
1.2. Політико-економічні виміри безпекових стратегій суверенітету європейської та євроатлантичної інтеграції.....	14
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	
2.1. Діагностування дефіциту безпеки в контексті європейської інтеграції.....	20
2.2. Сценарії комунікативності безпекових стратегій України в сегменті євроатлантичної інтеграції.....	27
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	
Висновки до розділу 3.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

Безпекова політика – БП
Валовий внутрішній продукт – ВВП
Вашингтонський договір – ВД
Воєнно-промисловий комплекс – ВПК
Економічна безпека – ЕБ
Економічне відновлення – ЕВ
Євроатлантична безпека – ЄАБ
Євроатлантична ініціатива з безпеки – ЄАІБ
Євроатлантична інтеграція – ЄАІ
Євроатлантичний безпековий порядок – ЄАБП
Євроатлантичний регіон – ЄАР
Євроатлантичний Союз – ЄАС
Європейський Союз – ЄС
Європейська комісія – ЄК
Європейська система безпеки – ЄСБ
Європейське оборонне агентство – ЄОА
Європейський парламент – ЄП
Збройні Сили України – ЗСУ
Міжнародна організація – МО
Міністерство закордонних справ України – МЗСУ
Міністерство фінансів України – МФУ
Національна безпека – НБ
Організація економічного співробітництва та розвитку – ОБСЄ
Організації Об'єднаних Націй – ООН
Північноатлантичний альянс – НАТО
Рада національної безпеки і оборони України – РНБОУ
Спеціальна моніторингова місія – СММ
Спільна політика безпеки та оборони – СПБО
Центральна та Східна Європа – ЦСЄ

ВСТУП

Актуальність теми. Просування демократії в незалежній Україні супроводжуються демократичними, політичними і ринковими реформами. ЄС проводить політику партнерства з країнами ЦСЄ та приймає країни, які дотримуються прав людини і розбудова ринкової економіки сприяє формуванню безпекового простору та розробці мирних стратегій демократичних реформ. Євроатлантичні прагнення демократичних країн розширюють простори експансії країн-лідерів для узгодженості законних інтересів безпеки. НАТО системно проводить політику «відкритих дверей» та у військовому сегменті зміцнює свої східні фланги. Оскільки РФ виступає проти зусиль України вступити до НАТО, тому регіон ЦСЄ є зоною конкуренції за вплив між демократичним табором і політикою агресії щодо української держави.

З початку воєнної агресії проти України інституції ЄАБ визнають важливість відновлення архітектури БП Європи шляхом переінженерії. Зміна сучасного геополітичного середовища призводить до появи нових, непередбачуваних загроз, таких як військова агресія, кібератаки і зміни клімату, які потребують адаптації існуючих структур безпеки. НАТО та ОБСЄ були засновані для вирішення конкретних геополітичних викликів, і їхні можливості адаптуватися до нових загроз є обмеженими. Зменшення військових бюджетів багатьох країн ЄС свідчить про загальну тенденцію до відмови від великих військових витрат та підвищення приділення уваги іншим аспектам безпеки. Цивільні та військові контенти безпеки все більше переплітаються, що вимагає координації між секторами ЄАБ для ефективнішого протистояння загрозам.

Візія того, що ЄАБ повинна розглядатися всебічно, вже знаходиться у офіційному консенсусі України. Проблематика безпеки циркулює у суспільстві і проявляється через різні практики та дискурси, які вимагають багатовимірного підходу до її вивчення та розуміння. Це доводить зростаючий інтерес вітчизняних учених, насамперед О. Воснович, В. Горбуліна, О. Дзьобаня, А. Качинського, Ф. Медвідь, О. Рафальського, Є. Савельєва, О. Тулай, М. Чорної, І. Яковюка та ін.

Євроатлантичні країни в фрагментованому та напруженому міжнародному порядку мають стабілізуючий вплив й унікальну здатність протистояти глобальним викликам в регіоні. Основні праці із політико-економічних вимірів безпеки ЄАБ серед закордонних дослідників належать: Е. Бріньольфссон, С. Веймут, З. Крофф, Б. Дж. Лоуренс, З. Ніколас, С. Селхов, Дж. Фріден та ін.

Еволюція загроз потребує модернізації ЄАБП, який базується на припущенні, що ЄАР не може бути безпечним, якщо країни-агресори є відчуженими від «європейської архітектури безпеки». Концепції сумісної безпеки ЄАІ повинні протидіяти новим кордонам поділу континенту внаслідок воєнної агресії. Тому досить нарілим є наукове обґрунтування практичних кроків з політико-економічних вимірів і стратегій БП України в контексті європейської та ЄАІ, що й обумовило вибір кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження БП України та визначення пріоритетних векторів її інтеграції в європейський та євроатлантичний простір.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлені такі завдання:

- дослідити теоретико-прикладні засади БП в умовах диджиталізації;
- оцінити політико-економічні виміри безпекової стратегії країн;
- провести діагностування дефіциту безпеки в контексті ЄАІ;
- оцінити сценарії комунікативності безпекових стратегій України в сегменті ЄАІ;
- охарактеризувати пріоритети БП України в умовах економічного відновлення.

Об’єктом дослідження є ефективність БП України в умовах поглиблення європейської та ЄАІ.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та прикладних аспектів, що визначають роль БП в умовах посилення геополітичної конфронтації.

Методи дослідження. Теоретичні і методологічні засади дослідження засновані на діалектичному методі, системному аналізі – для узагальнення різних аспектів БП для гарантування суверенітету європейської та ЄАІ. У процесі

реалізації поставлених завдань у кваліфікаційній роботі використані такі методи: абстрактно-логічний (при вивченні БП в умовах диджиталізації); монографічний (для відображення візії БП України в умовах європейської та ЄАІ, економічного відновлення); графічного (для наочного зображення результатів дослідження); порівняння (з метою оцінки безпеки ЄАІ); групування (для постійної оцінки та аналізу безпекових загроз).

Наукова новизна одержаних результатів – у встановленні теоретичних засад гармонізації БП України з ЄАБП, дослідженні політико-економічні вимірів безпекових стратегій в сегментів європейської та ЄАІ і напрацюванні ключових принципів дієвості БП в умовах економічного відновлення і розширення ЄАІ.

Практичне значення одержаних результатів – в обґрунтуванні сценаріїв розвитку БП України та розв'язанні проблем, що виникають із їхньою реалізацією. Розроблені автором пропозиції щодо формування архітектури безпеки для збереження політико-економічної конвергенції і сприяння подальшого розширення ЄАБ, зокрема це стосується і України, яка є країною кандидатом на вступ до ЄС, можуть слугувати методологічною та прикладною основою визначення цілей та інструментарію у роботі МЗСУ, РНБОУ, Міністерства економіки України, МФУ, відомств з питань європейської та ЄАІ України, а також Департаментів та управлінь економіки обласних військових адміністрацій і у поточній діяльності ВПК.

Положення, що їх винесено на захист. Усі наукові результати, які містяться в кваліфікаційній роботі і винесено на захист, отримано автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати дослідження пройшли апробацію на III Міжнародних наукових читаннях імені Богдана Гаврилишина, які відбулися на базі Західноукраїнського національного університету 29 листопада 2023 року; на XXIV Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених, яка відбулася 18 квітня 2024 року, ДонНУ імені Василя Стуса.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 55 сторінок складається з вступу, трьох розділів, висновків, містить список використаних джерел із 42 найменувань. Кваліфікаційна робота ілюстрована 4 рисунками і містить 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

1.1. Теоретико-прикладні засади безпекової політики в умовах диджиталізації

Глобалізаційні та інтеграційні процеси впливають на Європу, реформуючи її економіку та сприяючи швидшому розвитку політико-економічних й інституційних процесів у країнах, що належать до ЄС. ЄБ охоплює питання від нестабільності глобальних фінансових регуляторів до енергетичної безпеки, імміграції, кібербезпеки, нелегальної торгівлі та управління міжнародним ядерним циклом палива.

Теоретично безпекову політику ЄС варто досліджувати із урахуванням таких наукових підходів формування безпекового простору: при взаємодії політичних, інституційних, економіко-соціальних складових; при інтеграції товарних ринків, ринків капіталу та праці; при модифікації комунікацій, дерегуляції та ліквідації обмежень на інвестиції, міжнародну торгівлю та продаж ліцензій в промислово-оборонному секторі.

Категорії БП стають все складнішими, оскільки конфлікти через енергетику, кіберзагрози, контрабанду й зміни клімату ускладнюють міжнародний контекст безпеки. В. Горбулін, А. Качинський визначили пріоритети стратегічного планування [2, с. 56–76]. І. Маринів досліджує становлення безпекової політики ЄС від підписання Брюссельської угоди до сьогодення, приділяючи особливу увагу ролі інституційних механізмів ЄС у реалізації його повноважень щодо забезпечення як оборонного, так і зовнішньополітичного співробітництва з ЦСЄ [7, с. 80–86]. О. Воснович визначила внесок у процес мирного врегулювання конфліктних протиріч СММ ОБСЄ для розвитку демократичних принципів зовнішньої політики [1, с. 69–73].

Встановлено, що конструктивна співпраця України з консультативними місіями ЄС дає змогу підвищувати захист кордонів, прискорює інтеграцію нашої держави в європейський безпековий простір. Ф. Медвідь, М. Чорна систематизують загрози національним інтересам з урахуванням засад розбудови нової моделі безпеки України [8, с. 117–126]. Потребує дослідження безпекова політика з урахуванням позиції громадськості та директивних органів в умовах диджиталізації.

Зарубіжні фахівці зі сфери дослідження безпеки визначили такі проблеми сучасності: забезпечення виживання союзників ЄС і США; розміщені збройних сил демократичних країн закордоном; відновлення ядерної зброї; можливості біологічних та хімічних нападів на країни демократичного табору [17; 18; 21]. Тому ЄС і США важливо визначити перелік країн, які можуть стати стратегічними суперниками (Китай, Іран, Північна Корея).

Дослідження Стенфордської лабораторії цифрової економіки засвідчили, що «несприятливе майбутнє» в кожному випадку є напрямом найменшого опору [23]. Для досягнення сприятливого майбутнього буде потрібна «грамотна політика» з урахуванням трьох векторів: творчих експериментів в сфері політики; набір позитивних цілей, яких суспільство хотіло б досягти за допомогою ШІ, а не тільки негативних наслідків, яких варто уникати; розуміння того, що технологічний потенціал ШІ ще не ясний і стрімко формується, тому суспільство повинно проявляти гнучкість і еволюціонувати разом з ШІ.

У майбутньому успішна інтеграція ШІ з роботами і прогресування ШІ дають змогу охоплювати набагато більші сегменти регіонів, економіки і політико-дипломатичних процесів. ШІ дає змогу суспільству ефективніше здійснювати управлінські, регуляторні, безпекові та оборонні заходи, але й робить і придумує те, що раніше неможливо було собі представити без ШІ [19; 22].

ООН спільно визначає загрози, вважає безпекову співпрацю між країнами критичною та працює над подоланням перешкод для забезпечення глобальної

безпеки. Особлива увага приділяється встановленню дипломатичних відносин, що відповідають національним інтересам демократичних країн.

БП є офіційним визнанням того, як держава має забезпечити власну безпеку та безпеку свого населення. Це встановлює національне розуміння загроз і ризиків безпекового середовища, а також цінності та принципи, якими має керуватися держава для забезпечення безпеки держави й громадян. Це є потребує забезпечення загальнонаціонального бачення розробки документів із визначенням національної безпекової стратегії та супроводжуваних методик її реалізації. БП приймається у формі єдиного документа або визначається узгодженням діючих документів, які разом складають цілісну інтегровану політики. Політика національної безпеки визначається метою і в різних країнах відображається як план (стратегія, концепція або доктрина).

БП є керівництвом до дії для уряду і прийняття нормативно-правових актів для забезпечення безпеки, управління та нагляду (табл. 1.1).

Безпековими пріоритетами держав-учасників ЄАІ є такі: попередження та припинення конфліктів у стратегічно важливих географічних регіонах; розширення міжнародної торгівлі (інвестицій); запобігання націоналізації активів держав-учасників; збільшення внутрішнього виробництва стратегічних галузей та секторів; збереження конкурентних переваг держав-учасників на міжнародному ринку. Євроатлантичні цінності повинні мати позитивний вплив на скорочення економічного розриву між заможними й біднішими націями.

БП України потребує застосування відповідних принципів управління в сегменті безпеки. БП має враховувати національні інтереси (цінності), структуру управління, процеси прийняття рішень, а також довгострокове прогнозування безпекових вимірів держави і інституцій через демократичні представництва та громадські консультації.

Таблиця 1.1

Виміри впливу та напрямки дослідження безпекової політики

№	Виміри впливу	Напрямки дослідження
1.	Глобальна безпека: стратегії та виклики	Аналіз різноманітних стратегій держав й МО у забезпеченні світової безпеки та реагуванні на виклики (тероризм, конфлікти, кіберзагрози).
2.	Міжнародні конфлікти та миротворча діяльність	Дослідження причин міжнародних конфліктів, ролі МО у їх запобіганні та розв'язанні, а також ефективності миротворчої діяльності.
3.	Кібербезпека: виклики та заходи	Оцінка сучасних загроз у кіберпросторі та захисних стратегій (від кібератак) на рівні держав, корпорацій та громадян.
4.	Безпекові аспекти енергетики	Діагностування впливу енергетичних ресурсів на геополітичну ситуацію, стратегій енергетичної безпеки та ризиків енергетичної залежності.
5.	Нові виклики для національної безпеки: зміна клімату	Визначення впливу зміни клімату на національну безпеку й необхідність пристосування стратегій безпеки до цих викликів.
6.	Боротьба із тероризмом: стратегії та ефективність	Розробка стратегій держав й МО у протидії тероризму, оцінка ефективності різних заходів та інструментів боротьби з ним.

Примітка. Побудовано автором за даними [6, с. 68–79; 10, с. 42–63; 11, с. 99–115].

Найважливішими перевагами БП України в контексті ЄАІ має бути спільне бачення безпеки, яке формується в результаті розробки БП, послідовності у прийнятті рішень і визначенні безпекових векторів серед різноманітних інтересів і цілей.

Суспільству необхідні інновації в політиці й економіці, які відповідатимуть масштабуванню й охопленню проривів ШП. Це потребуватиме

переорієнтації дослідницьких пріоритетів і зваженої безпекової політики для просування суспільства до стійкого й інклюзивного економічного зростання.

З розвитком сервісної економіки в ЄС відбуваються дискусії щодо безпеки суверенітету. У економіках ЄС спостерігається тренд до цифрового суверенітету з підтримкою політики, яка посилює лідерство Європи та стратегічну автономію в цифровому просторі. Домінування неєвропейських технологічних компаній, які часто не надають належного доступу до своєї відповідності цінностям і принципам ЄС загрожує контролю безпеки громадян ЄС над своїми особистими даними. Для уникнення відставання безпека цифрової політики є пріоритетом для Європейської комісії для досягнення так званого «технологічного суверенітету» у критичних сферах.

Досягнення цифрового суверенітету має сприяти забезпеченню безпеки даних і сприянню економічному зростанню ЄС. Для підвищення безпекового простору інституції державного сектору ЄС поступово переходять до хмари. Хмарні ініціативи ЄС мають допомогти європейським країнам подолати геополітичну напруженість, безпекові ризики й протиріччя зацікавлених сторін.

Загалом впровадження хмарних технологій у Європі прискорюється, але зростає і занепокоєння щодо конфіденційної інформації. Зростають обсяги і важливість даних, які обробляються установами державного сектору, що потребує посилення надійності заходів захисту та контролю цієї інформації. Європейська комісія у своїй програмі для Європи розробляє сценарії відтворення гіперскейлерів для досягнення технологічного суверенітету в деяких критичних технологічних сферах [16].

Серед привабливих інноваційних рішень у гіпермасштабуванні домінують американські постачальники хмарних послуг (Google Cloud, Oracle, Microsoft Azure, AWS) та азійські компанії (Alibaba Cloud). Загалом жорсткі правила захисту даних є важливими для забезпечення безпеки даних, сприянню зростанню та інноваціям. Так, регулятор даних Ірландії наклав на компанію Meta рекордний штраф (1,2 млрд євро) та наказав Meta припинити передачу

персональних даних до США. Це знакове рішення визнало таку передачу даних незаконною.

Важливо враховувати тренди зростаючого потенціалу штучного інтелекту (ШІ) – систем, що демонструють здатність до розумного поведіння, у т. ч. рішення проблем, побудові міркувань, навчанню у контексті трансформації економік, інтеграційних та політичних процесів з урахуванням неймовірного технічного прогресу ШІ [19; 22; 42].

Сучасний дискурс навколо регулювання ШІ є прямолінійним (гідрравлічна модель): чи потрібно більше застосовувати ШІ, чи менше застосовувати ШІ або повна заборона ШІ. Така дискусія виникає, якщо ШІ сприймається як статична сутність із визначеним майбутнім. ШІ може поширюватися швидко або повільно. Його може бути більше або менше, але загалом «він такий, який є» [42].

Прикладні засади безпекової політики мають враховувати, що ШІ може розвиватися в різних напрямках, тому державні інститути мають створювати стимули для розвитку таких видів ШІ, які будуть доповнювати, а не імітувати «прийняття» управлінських рішень. Визначення заходів розвитку ШІ й сприяння доступного обсягу (будь-якого розміру) ШІ потребує модифікації політико-економічних систем із «відкритим» вихідним кодом. При розробки моделей у лабораторіях ШІ доцільно регламентувати одержання суспільством такого ШІ, що стане джерелом радикальних модифікаційних інновацій, а не незначних змін в наданні послуг чи моделюванні екосистем.

Європейські держави-члени та регіональні уряди можуть вплинути на траєкторію майбутнього ШІ. Державним інститутам (корпораціям) потрібно приймати важливі рішення як вони будуть поєднувати сполучати ШІ з чинним законодавством, кадровою політикою і безпекою функціонування цих інститутів. Економічні агенти будуть розробляти власні моделі ШІ. Розробку моделей ШІ із «відкритим» вихідним кодом здійснюють лабораторії по ШІ та інформації. Загалом законодавчі та регулювальні органи держави-членів ЄС й місцевого рівнів визначатимуть взаємодію з ШІ і формулюватимуть відповідні вимоги, принципи та нормативи.

1.2. Політико-економічні виміри безпекових стратегій суверенітету європейської та євроатлантичної інтегації

На вибір векторів БП впливають тренди глобалізації, які доцільно розглядати з урахуванням: системи взаємодії політичних, інституційних, економіко-соціальних й екологічних аспектів; зростання інтеграції товарних ринків, ринків капіталу та ринків праці; цифрової трансформації, комунікації, дерегуляції та лібералізації інвестицій.

Сучасна дерегуляція визначає заходи, спрямовані на усунення регуляторних обмежень через переговори на рівні регіональних асоціацій, блоків, двосторонніх угодах між країнами або у форматі односторонніх ініціатив. НАТО та ОБСЄ є потужні регіональні структури безпеки, які були створені для управління протистоянням між соціалістичним блоком та очолюваним США західним союзом. У своїй діяльності вони не були спроектовані для боротьби з кібератаками та потенційно катастрофічними наслідками для безпеки, які продукуються глобальним потеплінням. Більшість МО, які відповідають за забезпечення ЄАБ, мають труднощі з вирішенням загроз, що продукуються внаслідок зміни контексту безпеки на військову агресію.

Інформаційна складова політико-економічних подій може мати велику агреговану складову і характеризуватися великим потоком інформації, яку необхідно постійно аналізувати. В умовах розпорошеної інформації агентам важко отримувати правдиву інформацію. Дж. Адамс визнає, що «ідіосинкратична» продуктивність є набагато волатильнішою, ніж сукупна продуктивність [27, с. 529–544]. Тому для шумового шоку агенти сприймають свої новини як більш точні, ніж вони сприймали б за умови загальної інформації. Як наслідок, вони є більш еластичними до новин і до шумових шоків за відсутності так званого «фрикційного» ефекту.

До 2022 р. ЄС уникав застосування військового потенціалу та ризиків, що з ними пов'язані, скорочуючи військові бюджети в рамках заходів з «економічної стриманості». Керуючись логікою розвитку ЄАБП доведено, що двостороння

торгівля зменшує ймовірність мілітаризованого конфлікту [29, с. 529–544]. Емпірично встановлено, що ефекти є дуже чутливими до емпіричних специфікацій, зокрема недостатнє врахування потенційних неоднорідних відносин між парами країн і тимчасової залежності конфліктів. Важливо визначити докази заспокійливого впливу торгівлі, коли одночасно враховуються як неоднорідність, так і часова залежність. Застосування моделі Ареллано-Бонда до даних Кешка, Поллінза та Реувені (2004) та Хегре, Онеала та Рассетта (2010) дали змогу визначити відсутність та негативний вплив торгівлі на конфлікт, оскільки двостороння торгівля значно зменшує ймовірність конфлікту. Ці висновки підтверджують ліберальні погляди щодо взаємопов'язаного характеру економічної взаємозалежності та конфліктів.

Сценарії стратегій БП України повинні враховувати сучасні виклики (військову агресію, гібридні загрози, дефіцит безпеки), а також політичну та економічну стабільність. Визначимо сценарії БП. Інтеграція України до НАТО та ЄС передбачає посилення співпраці з цими організаціями у сфері безпеки, оборони, політичних та економічних реформ (рис. 1.1).

Колективна оборона потребує розробки Україною оборонної стратегії та асиметричних методів захисту, інформаційних операцій та «нетрадиційних методів» ведення війни. Країни з обмеженими військовими ресурсами можуть ефективно протистояти більш потужним агресорам через асиметричні методи. Модернізація ЗСУ передбачає реформування командної структури, підвищення професіоналізму військовослужбовців, впровадження новітніх технологій та зброї. Співпраця з регіональними партнерами потребує розвитку регіональних альянсів та співпраці з сусідніми країнами (Польща, Литва, Туреччина) для посилення регіональних ініціатив безпеки.

Рис. 1.1. Основні сценарії безпекових стратегій України

Примітка. Побудовано автором.

Безпекові стратегії мають враховувати особливості гібридних загроз та поведінку країн-агресорів. Гібридні загрози поєднують у собі традиційні військові дії, кібероперації, дезінформацію та економічний тиск, що робить їх складними для виявлення та протидії ЄСБ. Країни-агресори активно використовують такі стратегії, анексію територій, політичні провокації, що підкреслює необхідність посиленої розвідки та безпеки.

Сучасні конфлікти часто не мають чітких меж війна-мир, що ускладнює традиційні методи розвідки. Це вимагає інтеграції цивільної та військової розвідки для створення цілісної картини загроз. Цивільні та військові аспекти безпеки дедалі більше переплітаються, що вимагає спільних зусиль і координації поміж секторами ЄАБ для ефективнішого реагування на загрози.

НАТО системно проводить фундаментальні реформи розвідувальних структур для забезпечення більшої ефективності та інтеграції. Ці рішення відображають необхідність швидкої та узгодженої реакції на сучасні загрози. Новітні підходи до інтеграції та аналізу розвідувальних даних концентровані на двох основних напрямках: розвідка та безпека. Це дозволяє об'єднати зусилля

цивільної та військової розвідки для надання більш точних і повних даних для прийняття рішень на найвищому рівні.

Особливу роль поряд з урядами, міжнародними інституціяминов відіграє Фонд Карнегі, який має активні організації з громадської політики у більшості країн ЄАР. Відповідно до характеристик угод Фонд Карнегі отримує фінансування з цих регіонів. ЄАІБ здійснюється за рахунок фінансування Фондів Гюльбенкіана, Херфорда та Роберта й Ардіс Джеймсів. Виокремимо переваги діяльності Фондів: незалежність та експертність, тобто їхня діяльність незалежно від урядів й МО, забезпечує об'єктивність та експертність у вирішенні питань безпеки. Глобальний зв'язок через активні офіси Фондів у різних країнах дозволяє збирати різні погляди й та ресурси для визначення складних проблем безпеки. Багатостороннє фінансування (Європа, США, демократичні країни) підкреслює міжнародний характер ІЄАБ та її спрямованість на пошук компромісних рішень, що враховують безпекові інтереси всіх зацікавлених сторін.

Л. Девіс й М. Троїцький зауважують, що більшість спроб створити «кооперативні рамки» в контролю над озброєннями, нерозповсюдженням, боротьбою з насильницьким екстремізмом або управлінням кіберпростором, зазнали невдач через протиріччям підходів до ЄАБ та постсоціалістичної Євразії [31]. Безпекова архітектура (після «холодної» війни) характеризувалася розширенням моделі безпеки США на НАТО й ЄС. Це викликало занепокоєння рф, яка бачить у цьому загрозу своїм безпековим інтересам і сфері впливу. Підхід США визначає підтримку суверенітету держав (пострадянських), тоді як рф прагне зберігати свій вплив у регіоні через підтримку проросійських рухів.

ЄАІ щодо контролю над озброєннями часто зупинялася через взаємну недовіру та розбіжності щодо розширення НАТО, фундаментальні суперечності в підходах до ЄАБ та конфліктів у Євразії. Розширення НАТО та воєнна агресія й політичні кризи посилюють напруженість у відносинах між країнами ЄАР. Блокування «кооперативних» ініціатив у контролю над озброєннями збільшує ризик тероризму.

Висновки до розділу 1

1. Теоретично БП ЄАР варто розглядати з урахуванням таких наукових підходів формування безпекового простору: взаємодії політичних, інституційних й економіко-соціальних складових; інтеграції ринків (товарних, капіталу, праці); модифікації комунікацій, ліквідації обмежень на інвестиції та продажу ліцензій в промислово-оборонному секторі.

2. БП є офіційним визнанням того, як держава має забезпечити власну безпеку та безпеку свого населення. Це встановлює національне розуміння загроз і ризиків безпекового середовища, а також цінності та принципи, якими має керуватися держава для забезпечення безпеки держави (громадян). Більшість МО, які відповідають за забезпечення ЄАБ, мають труднощі з вирішенням загроз, що продукуються внаслідок зміни контексту безпеки на військову агресію.

3. Потужні регіональні структури безпеки (НАТО, ОБСЄ), які були створені для управління протистоянням між соціалістичним блоком та очолюваним США «західним союзом». У своїй діяльності вони не були спроектовані для боротьби з кібератаками та потенційно катастрофічними наслідками для безпеки, які продукуються глобальним потеплінням. Підходи США включають підтримку суверенітету держав (пострадянських), тоді як РФ прагне зберігати свій вплив у регіоні через підтримку проросійських рухів та воєнної агресії.

4. Інформаційна складова безпекового простору має велику агреговану складову і характеризується великим потоком інформації, яку необхідно постійно аналізувати. Недостатня увага до інформації про воєнну загрозу призвела до скорочення військових бюджетів в ЄС до фінансування заходів з «економічної стриманості». ЄАБП визнавала пріоритетність розвитку торгових угод, оскільки двостороння торгівля мала зменшувати ймовірність мілітаризованого конфлікту. Новітні підходи до інтеграції та аналізу розвідувальних даних концентровані на двох основних напрямках: розвідка та

безпека. Це дозволяє об'єднати зусилля цивільної та військової розвідки для надання більш точних і повних даних для прийняття рішень на найвищому рівні.

5. Сучасні конфлікти часто не мають чітких меж війна-мир, що ускладнює традиційні методи розвідки. Це вимагає інтеграції цивільної та військової розвідки для створення цілісної картини загроз. Цивільні та військові аспекти безпеки дедалі більше переплітаються, що вимагає спільних зусиль і координації поміж секторами ЄАБ для ефективнішого реагування на загрози.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Діагностування дефіциту безпеки в контексті європейської інтеграції

Діагностування дефіциту безпеки в контексті євроінтеграції України є важливим для забезпечення стабільності й ефективності реалізації інтеграційних процесів. Пріоритетами безпеки ЄС є стратегічне планування, яке дозволяє краще концентруватися на конкретних аспектах порядку денного та розвивати більш конкретні рекомендації. Актуалізується дослідження психологічних та концептуальних бар'єрів, що дозволяє ідентифікувати причини, які ускладнюють побудову стійкої «архітектури безпеки» в ЄС. Фокусування на стратегічних цінностях допомагає визначити ключові пріоритети та цілі для подальшого розвитку безпекової архітектури ЄС.

Методологічно соціально-реконструктивний підхід дає змогу згенерувати бачення європейської безпеки з урахуванням викликів для ЄС (екзистенційних загроз) і визначити характеристики конструкції «європейська безпека» у глобальному середовищі. ЄСБ базується на конвенційному підході, зберігає та відтворює існуючі рамки та інституції ЄС, політизує поняття «безпека», надає перевагу безпековим акторам, які є проактивними, дієвими і регіоналізованими. Актуалізація глобальної стратегії ЄС потребує публічної комунікації ЄП та розширення ЄСБ.

БП, що ґрунтується на принципах якісного «управління секторами безпеки» (SSG, Security Sector Governance), має забезпечувати базову безпеку держави (громадян). Директивним органам ЄС інколи важко переконати уряди держав-учасниць прийняти безпекову політику. Щоб зробити її прийнятнішою для громадськості, то директивні органи мають визнати, що політика й економіка існують у складному політико-інтегрованому просторі. БП повинна одержати визнання видних політичних діячів і суспільства.

Використання контент-аналізу допомагає фахівцям систематично вивчати та класифікувати інформацію, що сприяє виявленню ключових тенденцій і характеристик у політичних документах ЄП, а також науково обґрунтовувати безпекові заходи на основі надійної емпіричної бази.

Для розробки БП застосовують теорії комунікації та управління для дискурсу сторін. Використання сучасних методів демократичного управління дає змогу експертним групам аналізувати політичні документи для досягнення адаптивності та реактивності БП на виклики глобального середовища. Застосування інтеграційного підходу підвищує якість та прийняття стратегії на різних рівнях суспільства й політичного управління.

Двадцять перше століття потребує відкритих підходів до виправлення, адаптації та розширення безпекових інституцій, а також, де це необхідно, створення нових. ЄАБ ідентифікує недоліки у безпекових інституціях щодо поліпшень та доповнень постулатів безпеки. Значні недоліки починаються з недостатньої координації між ключовими інституціями (ЄС-НАТО й НАТО-ОБСЄ).

Безпекові інституції ЄС типологізовані за спеціалізацією і можливостями експертизи глибшого дослідження конкретних питань, завдяки чому можуть отримувати більш точні та деталізовані висновки та рекомендації. Ці інституції мають бути адаптаційними до сучасних викликів при розгляді різноманітних аспектів безпеки, що допомагає адаптуватися до сучасних викликів, включаючи кіберзагрози та транснаціональні проблеми, що є складнішими для визначення та управління.

Концепції стратегічного управління та міжнародних контекст визначають, що глобальний підхід передбачає інтегроване використання різних інструментів і методів для досягнення зовнішньополітичних цілей [6, с. 46–52; 10, с. 38–53; 11, с. 67–92]. Використання глобального підходу підкреслює необхідність комплексного підходу до політики, що враховує різноманітні чинники міжнародної діяльності ЄС. Сучасні підходи до міжнародної співпраці базовані

на принципах залучення, відповідальності, партнерства та колективній відповідальності.

Застосування концепцій багатостороннього співробітництва та інклюзивного управління сприяє стабільному функціонуванню міжнародних відносин, оскільки забезпечує легітимність та стійкість стратегічних ініціатив в формуванні ЄСБ. Ефективність інклюзивного управління залежить від своєчасності оцінки та аналізу безпекових загроз (рис. 2.1).

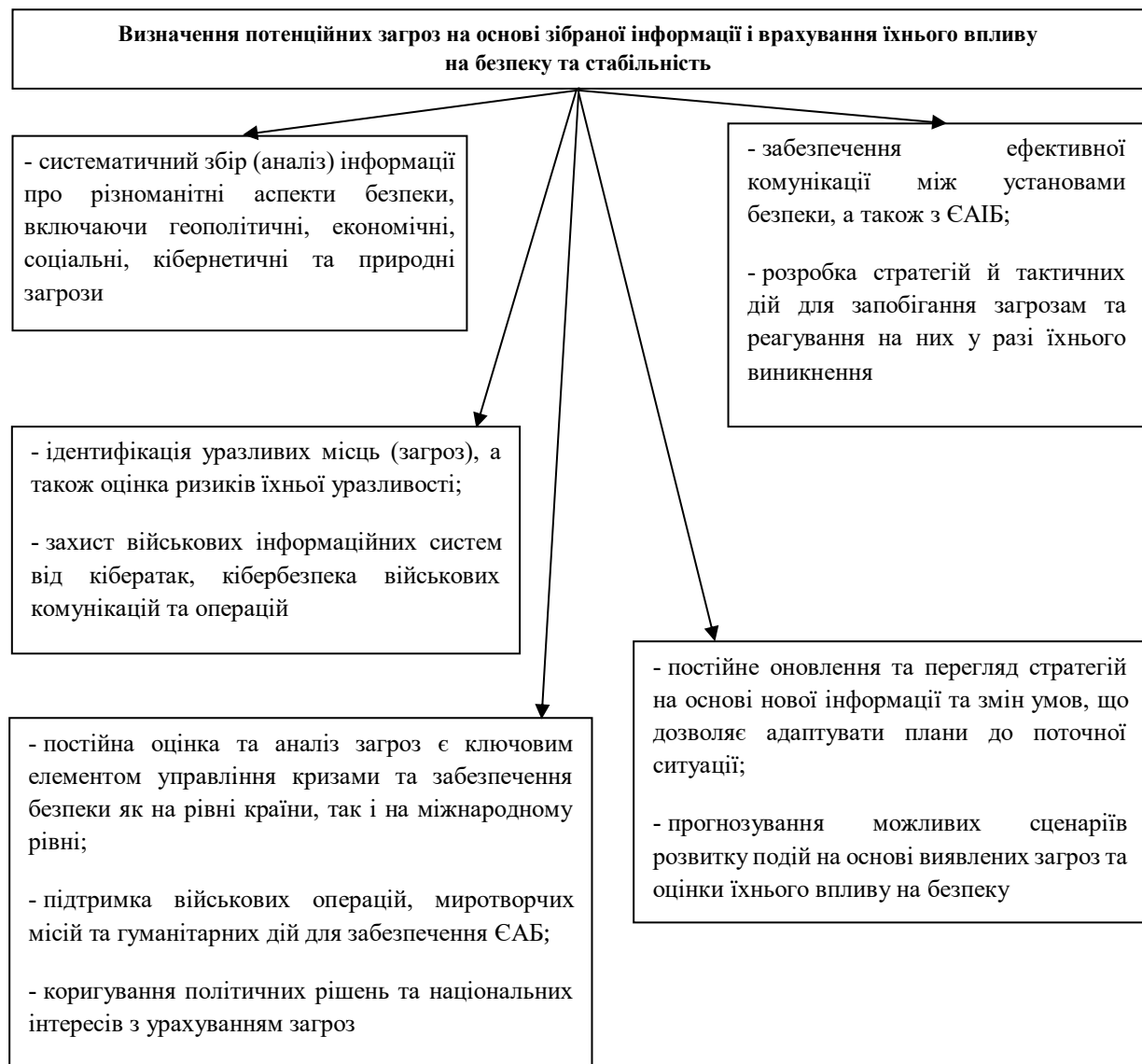

Рис. 2.1. Чинники постійної оцінки та аналізу безпекових загроз

Примітка. Побудовано автором.

Діагностування дефіциту безпеки базується на методах критичного дискурс-аналізу та історичного контекстуалізму. Застосування теорії поступових змін дає змогу досліджувати еволюцію процесів безперервності та послідовності становлення ЄБС. Теорія дискурсивних розривів засвідчує зміну дискурсу в політичному мисленні та стратегіях ЄП. Суміщення історичного контексту і дискурсивного підходу дозволяє зрозуміти динаміку змін у ЄАР та їх вплив на політичну стратегію розвитку ЄБС.

ЄБС функціонує на принципах складних систем та теорії комплексності. Визнання складності інтеграційних процесів в ЄС відображає інтеграційний підхід до розуміння глобальних викликів, де взаємозв'язки та взаємозалежності між різними безпековими елементами системи є важливими для її функціонування. Це відповідає теорії комплексності, яка стверджує, що складність є властивістю системи в цілому, а не окремих її елементів. Це допомагає зрозуміти безпекові глобальні реалії, де проблеми вимагають системного підходу до їх вирішення. Це вимагає від ЄС адаптивних та гнучких стратегій, здатних враховувати багатогранність і взаємозалежність глобальних безпекових процесів.

Теорії міжнародних відносин і концепції влади відзначають, що влада дифузується і вплив розподіляється між багатьма різними акторами (державами, блоками держав, недержавними інституціями), які визначають формування світового порядку. Зміни у структурі міжнародної системи дисбалансують центри сили і вплив на безпекові параметри розподіляється між різними акторами, що ускладнює ідентифікацію центрів влади та вимагає нових підходів до аналізу глобальної політики.

Країни-претенденти на вступ в ЄС мають гарантувати дотримання стандартів ЕБ і комплексного підходу для захисту економічних інтересів ЄАР та забезпечення стійкості ЄСБ. ЕБ – це стан, коли економічні інтереси країни або регіону захищені від загроз, що можуть впливати на їхній стабільний розвиток. Для гарантування ЕБ держави необхідно: 1. Економічна незалежність, що потребує зменшення залежності від імпорту та розвиток внутрішнього

виробництва (ВПК), а також мінімізації економічних обмежень з боку ЄС. 2. Стабільність фінансової системи, а також управління ризиками для запобігання фінансовим кризам. 3. Протидія корупції та іншим формам неправомірної діяльності, що шкодять економічним і безпековим інтересам країни. 4. Стабільність валютного ринку, що потребує захисту валютного курсу, управління валютними резервами для запобігання валютним кризам та дефіциту. 5. Торговельна політика: скерована на розвиток та захист внутрішнього ринку, а розвиток зовнішньої торгівлі – через укладання вигідних торговельних угод та міжнародні договори. 6. Технологічна безпека, яка визначає захист технологічного потенціалу та інтелектуальної власності від кібератак, а також впровадження нових безпекових технологій.

Міжнародні конфлікти можуть виникати з різних причин і мати різний характер, включаючи територіальні спори, економічні протиріччя, етнічні (релігійні) конфлікти, а також геополітичні амбіції (табл. 2.1).

Політтехнологи визнають, що воєнна аресія проти України – це міжнародний конфлікт, спровокований нападом на демократії ЄС й НАТО [35; 38]. Сформована ЄАІ продемонструвала єдність у своїй рішучості надавати військові, фінансові та гуманітарні засоби, щоб захистити Україну. Напад на демократії має геополітичний контекст, оскільки вторгнення РФ розглядається як загроза не лише для самої України, але й для безпеки всього ЄАР. Це підтверджують аналітики та дослідники, які зазначають, що дії РФ підривають фундаментальні принципи міжнародного права та демократичні цінності, на яких базується сучасний ЄАС [41].

Міжнародна підтримка (військова, фінансова та гуманітарна допомога), надана Україні, є важливим елементом стримування агресії та збереження суверенітету. Це підтверджують численні заяви офіційних представників урядів та МО [38].

Таблиця 2.1

**Політико-економічні виміри міжнародних конфліктів
у контексті діагностування дефіциту безпеки в ЄС**

№	Політико-економічні виміри	Дослідження причин
1.	Міжнародне право та міжнародні відносини	Дослідження ролі міжнародного права та міжнародних угод у вирішенні міжнародних конфліктів у контексті підтримки міжнародної безпеки (миру).
2.	Причини міжнародних конфліктів	Діагностування основних причин, що призводять до міжнародних конфліктів, таких як політичні амбіції, територіальні претензії, економічні та ресурсні протиріччя, етнічні (релігійні) розбіжності.
3.	МО та миротворчі місії	Розгляд впливу МО (ООН, НАТО, ЄС) у вирішенні міжнародних конфліктів через миротворчі місії, дипломатичні переговори та політико-правові інструменти.
4.	Дипломатичні переговори та розвиток мирних відносин	Вивчення ролі дипломатичних переговорів, міжнародних самітів та дипломатичних зусиль у вирішенні міжнародних конфліктів й розвитку мирних відносин між державами.
5.	Військові конфлікти та геополітичні протистояння	Класифікація військових конфліктів та геополітичних протистоянь між країнами чи регіонами, їхні причини, наслідки та можливі шляхи врегулювання.
6.	Гуманітарні кризи	Розгляд впливу міжнародних конфліктів на гуманітарні кризи, гуманітарне право, а також роль міжнародних гуманітарних організацій у наданні допомоги та захисті постраждалих.

Примітка. Побудовано автором за даними [6, с. 123–149; 30; 40].

Науково-політологічні підходи дослідження ЄАБП потребують: відстеження ЄАБ та заходів попередження масштабної міждержавної війни; прогнозування реакції НАТО та відновлення трансатлантичної безпекової

спільноти; оцінювання стосунків США-ЄС і поновлення зобов'язань США; аналізу реакції ЄС на війну в Україні і можливі регіональні конфлікти. Конкуренція між США і Китаєм за глобальне панування впливає на ЄСБ і трансатлантичну безпекову спільноту.

Війна в Україні зруйнувала європейський «постхолодний» порядок. По-перше, невизначеність результатів, оскільки агресія продовжує розвиватися, і важко передбачити її кінцевий результат та довгострокові наслідки для глобально-регіональної безпеки. Це підкреслюється в дослідженнях міжнародних конфліктів, де нестабільність та множинність факторів роблять прогнози складними [35].

По-друге, відбувається трансформація порядку ЄАБ та повернення масштабних міждержавних конфліктів. Історично ЄБП (після «холодної» війни) базувався на ідеях співпраці (стабільності). Агресія РФ стала викликом цим принципам, показуючи повернення до конфліктів між державами у великому масштабі.

По-третє, реакція НАТО та відновлення трансатлантичної БП потребують перегляду стратегії і посилення колективної оборони, демонструючи відновлену єдність і готовність захищати своїх членів [38].

В-четверте, незважаючи на стратегічне фокусування США на Китаї, війна в Україні змусила США підтвердити свою відданість безпеці Європи, що підтверджується збільшенням військової допомоги та участю у колективних ЄАБ [25].

В-п'яте, ЄС як безпековий актор відіграє важливу роль у відповіді на конфлікт через санкції, дипломатичні зусилля та гуманітарну допомогу Україні, що підтверджує його значення як безпекового гравця [16].

Позиція Китаю щодо війни та вплив конкуренції між США і Китаєм на ЄАБП потребують системного дослідження. Стратегічна позиція Китаю щодо агресії є обережною (вичікувальною), постійні намагання балансувати між підтримкою РФ і дотриманням власних глобальних інтересів. Конкуренція між

США і Китаєм за глобальне панування має значний вплив на безпекову динаміку в ЄАР.

В межах ЄС розбіжності з Україною доцільно вирішувати виключно дипломатичними чи правовими методами, без використання політичного тиску.

У контексті реалізації БП Україна має проявити політичну волю для вирішення внутрішніх протиріч та активну політичну позицію щодо вступу до ЄС й врахування позицій усіх зацікавлених сторін. Спільні дії з країнами ЄС можуть сприяти покращенню відносин та досягненню спільних безпекових цілей, які підтримує ЄАІБ. Стратегічні пріоритети дають змогу виявляти напрямки спільної діяльності і можуть стати основою для зміцнення співпраці та побудови довгострокових взаємовигідних відносин в регіоні.

2.2. Сценарії комунікативності безпекових стратегій України в сегменті євроатлантичної інтеграції

Сценарії спектру гібридних дій дають змогу краще розуміти та передбачати загрози, що забезпечує ефективніше прийняття рішень на стратегічному безпековому рівні. ЄАІ має зосереджуватись на критичних ситуаціях безпеки, стратегічних цінностях та політичних межах для створення міцної архітектури ЄАБ.

Політико-військова безпека відповідає новому Стратегічному Концепту НАТО на євроатлантичну безпеку, можливостей впровадження системи протиракетної оборони та способів інтеграції «сірих зон» в спільний європейський простір безпеки [34; 38]. Важливо широко охоплювати безпекові аспекти. Цьому сприяє розділення на групи проблеми, що дозволяє комплексно дослідити різні аспекти безпеки, включаючи політично-військову, економічну та нетрадиційну безпеку (воєнну агресію), забезпечуючи повніше діагностування.

Створення стабільного й безпечного ЄАР потребує інституційних коригувань та нових підходів, спрямованих на перетворення цього регіону на справжній простір спільної безпеки. Протягом свого існування ЄАС потребує

системного аналізу існуючих заходів безпеки та оцінювати викликів, які становлять нові загрози. Більшість дослідників ЄАС вважають, що метою має бути безпека націй, де всі регіони погоджуються щодо безпекових загроз, із якими вони стикаються, тому співпраця є ключовою для подолання загроз та перешкод на безпековому виміру (табл. 2.2).

Заходи безпеки впливають на подальшу реконфігурацію світового порядку. Р. Зієба, досліджуючи еволюцію системи ЄАБ з початку ХХІ ст., акцентував увагу на переходу стосунків від співпраці до суперництва і кризи [36]. Визначено причини, прояви та міжнародні наслідки цієї еволюції, описано етапи кризи в БП, які характеризуються зростаючим суперництвом за сфери впливу, мілітаризацією політики та припиненням співпраці через зростаючі розбіжності між інтересами ЄАР та рф.

Запропонований Р. Зієбою неореалістичний підхід дає змогу виснувати, що система ЄАБ (базисом є НАТО й ЄС) стала центром для розширення співпраці та інтеграції в ЄАР [36]. З кінця 1990-х рр. до початку ХХІ ст. спостерігалася тенденція до співпраці між ЄАБП та рф.

Еволюція системи безпеки трансформувалася після розширення НАТО на схід та конфліктів на пострадянському просторі (Грузія, анексія Криму). Зростаюча військова присутність та політичні напруження в Європі, такі як розміщення додаткових сил НАТО в країнах Балтії та Польщі, є доказом цього суперництва.

Процес реконфігурації ЄАБП відбувається внаслідок зростаючих розбіжностей між основними акторами міжнародної системи (США, ЄС, КНР), що призводять до формування нових союзів і коаліцій, а це змінює баланс безпекових сил і вимагає нових підходів до глобального управління і безпеки. Припинення співпраці між ЄАБ і рф відбулося після агресії в 2022 р., що призвело до економічних санкцій, дипломатичної ізоляції та припинення багатьох каналів співпраці, зокрема в галузі безпеки.

Таблиця 2.2

**Науково-методичні підходи до адаптації й інтеграції
заходів безпеки в ЄАР**

№	Виміри заходів безпеки	Діагностика заходів безпеки
1.	Аналіз існуючих заходів безпеки в ЄАР:	Сучасні підходи до безпеки часто базуються на застарілих моделях і механізмах, що не завжди відповідають сучасним викликам і загрозам. Оцінка цих заходів допоможе визначити їхню ефективність та вразливі місця.
		Вивчення попередніх невирішених проблем дозволить зрозуміти причини їхньої тривалості та знайти шляхи для їх усунення.
2.	Визначення нових загроз в ЄАР:	Сучасний світ стикається з численними новими загрозами, включаючи кібербезпеку, тероризм, гібридні війни. Аналіз цих загроз і їхній вплив на безпеку регіону є критично важливим для розробки відповідних стратегій.
		Комісія розгляне ці загрози в контексті їхньої динамічності та здатності адаптуватися до нових умов.
3.	Рекомендації щодо інституційних коригувань в ЄАР:	Виявлення слабких місць в існуючих інституціях безпеки та розробка рекомендацій щодо їхнього вдосконалення.
		Пропозиції щодо нових підходів включатимуть як технологічні інновації, так і організаційні зміни, спрямовані на покращення реагування на загрози й підвищення загальної стійкості регіону.
4.	Створення спільного безпекового простору в ЄАР:	Інтеграція різних систем безпеки в єдину, узгоджену структуру для забезпечення більшої ефективності та координації.
		Розробка механізмів спільного реагування на загрози, що включатимуть співпрацю між державами, міжнародними організаціями та приватним сектором.

Примітка. Побудовано автором за даними [3, с. 145–168; 4, с. 95–112; 5, с. 367–391].

НАТО є основним оборонним альянсом, який забезпечує колективну безпеку своїх членів. Напад на Україну розглядається як виклик для НАТО, оскільки він підриває регіональну стабільність та може створити прецедент для подальших агресій проти інших європейських держав [38]. Відбувся розрив майже всіх каналів двосторонньої співпраці НАТО-рф, включаючи припинення спільних військових навчань, закриття деяких дипломатичних каналів і припинення співпраці в галузі безпеки.

НАТО потребує глибшої ситуаційної обізнаності з розвитком політичних та військових пріоритетів. Регіональна спрямованість НАТО розширюється, і Альянс стикається із загрозами, що виникають із гібридної сфери, кіберпростору та тероризму. Це потребує зосередження на транснаціональних питаннях і розвиток відповідних можливостей для їхнього вирішення.

Має місце ідеологічне протистояння авторитарної (антагоністичної) держави проти ліберальних демократичних цінностей ЄАР. Концептуально це протистояння має історичні, політичні й культурні аспекти [17]. Відновлення рф свого впливу та протистояння розширенню НАТО на схід потребує високого рівня координації та єдності України та ЄСБ. Це включає санкції (проти країни-агресора), збільшення допомоги (військово-гуманітарної) Україні, а також підтримку гуманітарних ініціатив. Характеристика безпекових заходів ЄАІ відображено на рис. 2.2.

У контексті воєнної агресії актуалізується забезпечення військової оборони та взаємодопомоги серед країн-членів НАТО–ЄС. Розвиток міжнародного співробітництва для спільного реагування на військові загрози та забезпечення колективної безпеки потребує активізації військової дипломатії. Це дієвий засіб застосування військової сили для узгодження інтересів ЄАР та впливу на міжнародну ситуацію.

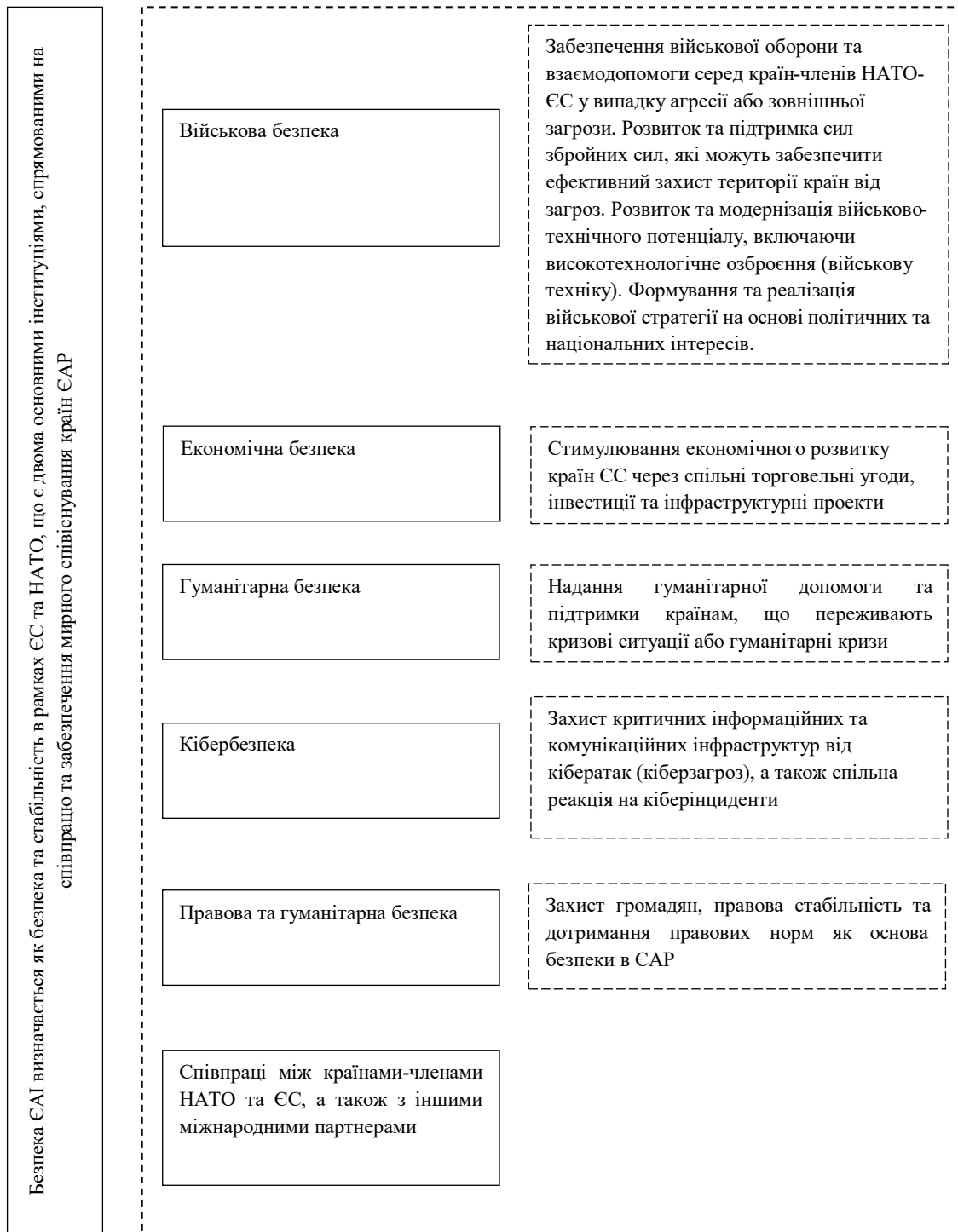

Рис. 2.2. Науково-методичні засади оцінки безпеки ЄАІ

Примітка. Побудовано автором за даними [24; 26; 31].

БП залежить від трендів політики мілітаризації. Зростання оборонних витрат та модернізація військових сил як в ЄАР, так і в рф, свідчать про задіяння нових типів озброєння та розвиток стратегічних концепцій, що передбачають можливість конфліктів великої інтенсивності. НАТО для систематичного

дослідження загроз гібридної війни потребує аналізу гібридних загроз. Мандат НАТО полягає в аналізі повного спектру гібридних дій, використовуючи військові, цивільні, класифіковані та відкриті джерела. Це все характеризує зростаючу потребу в цілісному підході з урахуванням трендів диджиталізації.

Неореалістичний підхід підкреслює важливість структури ЄАБ та розподілу управління між державами. Незважаючи на декларацію цінностей, таких як демократія, держави в першу чергу керуються своїми стратегічними інтересами і питаннями національної безпеки. ЄАІ потребує, по-перше, консенсусу щодо загроз безпеці. Важливо, щоб нації мали спільне розуміння основних загроз, оскільки це сприяє ефективнішій координації та реагуванню. Дослідження показують, що узгоджене сприйняття загроз дозволяє краще планувати та здійснювати спільні дії [37; 39]. Загальні загрози (тероризм, кіберзлочинність, кліматичні зміни) вимагають колективного усвідомлення та підходів для їхнього вирішення.

Важливою є зростаюча роль НАТО «проти тероризму» і це вимагає покращення ситуаційної обізнаності для ефективної боротьби з терористичними загрозами на глобальному рівні. Це включає збір, аналіз і поширення стратегічної розвідки, тому розвідувальна група з питань тероризму НАТО зосереджується на наданні стратегічної розвідки, що дозволяє швидше і точніше реагувати на загрози.

Гібридні загрози поєднують традиційні військові методи з невійськовими засобами, такими як дезінформація та кібератаки, що ускладнює їх виявлення та нейтралізацію. Створення спеціальної філії для аналізу гібридних загроз дозволяє НАТО систематично підходити до вирішення цих питань.

Кібербезпека стає все більш важливою через зростання кіберзагроз, які загрозові для безпеки країн-членів НАТО [32, с. 55–72]. Інтеграція кібербезпеки в загальну розвідувальну стратегію є необхідною для ефективного протистояння цим загрозам. Поєднання цивільної та військової розвідки в рамках підрозділу JISD дає цілісне бачення загроз, оскільки використання різних джерел

інформації, як класифікованих, так і відкритих, підвищує точність і повноту розвідданих.

По-друге, для розширення ЄАІ є необхідність у співпраці. Співпраця між країнами є критично важливою для ефективного реагування на глобальні загрози. Міжнародні організації (НАТО, ООН) підкреслюють важливість колективної безпеки і багатосторонніх підходів до розв'язання проблем ЄАБ. Спільні зусилля дозволяють використовувати ресурси ефективніше, знижують дублювання зусиль та підвищують загальну стійкість системи безпеки.

По-третє, ЄАБ потребує подолання перешкод для співпраці. В глобалізованому просторі існує безліч перешкод для ефективної співпраці, включаючи політичні, економічні та військові бар'єри. Дослідження підкреслюють важливість комунікації та довіри для успішної співпраці [33]. Для подолання цих перешкод необхідні постійні зусилля, включаючи дипломатичні ініціативи, спільні тренування та обмін інформацією.

Під ЄАБ розуміють неподільний простір безпеки, вільний від протистоянь між блоками та «сірими» зонами [15, с. 264–270]. Справжня ЄАБ має бути відкритою для всіх країн (акторів), які докладають зусиль для стабільності в ЄАР. Ця зона має бути безпечною без протистоянь між блоками чи країнами, що можуть загрожувати стабільності. Важливою є відсутність «сірих» зон, де правила безпеки не чітко визначені, що є базисом конфліктів.

ЄАІБ (Euro-Atlantic Security Initiative) здійснює експертну оцінку, розглядає звіти робочих груп, що дозволяє кожному члену комісії отримати інформацію й рекомендації з різних аспектів безпеки. Проведення колективного аналізу дозволяє комісії зібрати різні бачення членів групи для розробки комплексних рекомендацій. При координації зусиль відбувається взаємодія між групами для створення єдиної стратегії та рекомендацій для подальшої дії щодо реалізації БП.

ЄАІБ переймається питаннями спільної системи воєнної оборони (США-ЄС), проте до 2022 р. більша увага приділялась приєднанню ЄСБ, ніж співробітництву у сфері протиракетної оборони. Розвиток протиракетної

оборони може сприяти зменшенню напруги між НАТО й недемократичними країнами, забезпечуючи більш стабільну безпекову ситуацію у регіоні. Це гарантуватиме створення ефективнішої системи безпеки в Європі. Стимулювання співпраці і взаємодії у сфері протиракетної оборони може стати каталізатором довіри, що сприятиме загальній стабільності та безпеці.

Проекти ЄАІБ – це акцент на політичні, а не технічні перешкоди. Риторика протистояння в світі посилює напруженість у публічних заявах, медіа-кампаніях та офіційних документах, що демонструють недовіру до дій агресора. Хоча побудова спільної системи протиракетного оборони технічно складна, проте ЄАІБ вважає, що передусім через відсутність політичної волі виникають складнощі. ЄАІБ зосереджує свої зусилля на вирішенні політичних та бюрократичних перешкод.

Політичні складнощі зумовлені тривалістю узгодження підтримки у всіх країнах-учасниках для успішної реалізації проекту. Термінальна відсутність політичної волі також утримує проекти, незважаючи на технічну складність. Робоча група ЄАІБ спрямовує свої зусилля на вирішення політичних перешкод, звертаючи увагу на політичні уподобання та взаємодію між країнами, щоб сприяти успішній реалізації безпекових проектів.

ЄАІБ в умовах політичної напруги має акцентувати увагу на спрямуванні спільних зусиль для підтримки управління міжнародним ядерним паливним циклом, співпраці щодо відповідної експлуатації ресурсів Арктики та започаткування політико-військових діалогів щодо прийняття рішень для попередження застосування тактичних ядерних збройних систем і створення спільної системи протиракетного оборони ЄАР.

ЄАР є регіоном зростаючої військової напруженості, яка ще загострюється через нові воєнні агресії (Ізраїль). В. Мізін відзначає, що НАТО визначає нові цілі для своїх операцій, концентрує зусилля щодо поліпшення ситуації та нормалізації безпекових відносин [41]. НАТО має прикласти зусилля щодо поліпшення ситуації та нормалізації відносин для зміцнення ЄАБП.

В ЄАР посилено відчуття небезпеки і зростання військової напруженості, оскільки РФ постійно проводить військові навчання поблизу своїх західних кордонів і зміцнює свою військову присутність у регіоні.

НАТО визнає, що зберігається напружена міжнародна ситуація з ескалації агресії [38]. Уваги заслуговує підтримка країнами-агресорами сепаратистських рухів, які потрібно досліджувати і вводити санкції та приймати політичні заходи. НАТО адаптує свою стратегію, зробивши акцент на територіальній обороні своїх членів, що відображається у посиленні військової присутності та оновленні оборонних планів на випадок розширення агресії. Офіс безпеки НАТО активізує розробку і впровадження стандартів безпеки для захисту класифікованих систем. Це важливо для збереження цілісності і конфіденційності розвідданих. Забезпечення дотримання стандартів безпеки органами НАТО зменшує ризик витоку інформації.

Для покращення ситуації та нормалізації безпекових відносин варто активізувати дипломатичні ініціативи та пошук спільних інтересів у глобальних викликах.

Висновки до розділу 2

1. Безпекові інституції ЄС типоголізовані за спеціалізацією і можливостями експертизи глибшого дослідження конкретних питань, завдяки чому можуть отримувати більш точні та деталізовані висновки та рекомендації. Визначено, що ці інституції мають бути готовими до сучасних викликів при розгляді різноманітних аспектів безпеки, що допомагає попереджувати кіберзагрози та вирішувати транснаціональні проблеми, що є складними для управління. Процес реконфігурації ЄАБП відбувається внаслідок зростаючих розбіжностей між основними акторами міжнародної системи (США, ЄС, КНР), що призводять до формування нових союзів і коаліцій, а це змінює баланс безпекових сил і вимагає нових підходів до принципів управління і безпеки.

2. Сучасні міжнародні конфлікти можуть виникати з різних причин і мати різний характер, включаючи територіальні спори, економічні протиріччя, етнічні (релігійні) конфлікти, а також геополітичні амбіції. Дослідження впливу МО (ООН, НАТО, ЄС) через миротворчі місії на розв'язання конфліктів, дипломатичні переговори та політико-правові інструменти сприяють визначенню ролі міжнародних самітів та дипломатичних зусиль у вирішенні конфліктів й розвитку мирних відносин між державами.

3. Науково-політологічні підходи дослідження ЄАБП потребують: відстеження ЄАБ та заходів попередження масштабної міждержавної війни; прогнозування реакції НАТО та відновлення трансатлантичної безпекової спільноти; оцінювання стосунків США-ЄС і поновлення зобов'язань США; аналізу реакції ЄС на війну в Україні і можливі регіональні конфлікти. Варто враховувати, що конкуренція між США і Китаєм за глобальне панування впливає на ЄСБ і трансатлантичну безпекову спільноту. У контексті реалізації БП Україна має проявити політичну волю для вирішення внутрішніх протиріч та активну політичну позицію щодо вступу до ЄС з врахуванням позицій усіх зацікавлених сторін.

4. Встановлено, що посилення ролі НАТО (протидії гібридним загрозам) вимагає покращення ситуаційної обізнаності, інтеграції цивільної та військової розвідки, а також зміцнення кібербезпеки та захисту класифікованої інформації. БП залежить від трендів політики мілітаризації, тому зростання оборонних витрат та модернізація військових сил в ЄАР свідчать про розміщення нових типів озброєнь та розвиток стратегічних концепцій, що передбачають можливість конфліктів великої інтенсивності.

5. БП в ЄАР потребує інституційних коригувань та нових підходів, спрямованих на перетворення цього регіону на справжній простір спільної безпеки. Розвиток міжнародного співробітництва для спільного реагування на військові загрози та забезпечення колективної безпеки потребує активізації військової дипломатії. Це дієвий інструмент зовнішньої політики й впливу на міжнародну ситуацію.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТИ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

З моменту здобуття незалежності Україна вирішувала конфлікти шляхом дипломатичних, правових та інших невійськових засобів для збереження миру (стабільності) в ЄАР. Вважалося, що дипломатичні рішення зменшують загрози конфліктів. Відмова від застосування військової сили або загрози її використання мала сприяти зменшенню загрози конфліктів та збереженню миру. Нові реалії (воєнна агресія) потребують нових сценаріїв колективних дій і об'єднані дії ЄАС можуть забезпечити ефективний вплив на розв'язання війни і глобальних воєнних викликів для світового співтовариства.

Для візії ЄАБ важливо, щоб демократичні країни відкидали національні пріоритети і використовували можливість поєднання колективної безпеки. Плюралізм перспектив безпеки є ключовим аспектом здатності до інноваційних рішень та ефективного розв'язання складних проблем безпекового простору. Коли країни ЄАБ забувають про національні стереотипи та розглядають варіативність проблеми, це сприяє збагаченню обговорень та зміцненню прийнятих рішень. Якщо різні підходи об'єднуються, це створює платформу для розвитку колективної стратегії. Інтеграція різних перспектив допомагає знайти компроміси та розробити більш збалансовані політики безпеки, які враховують інтереси всіх зацікавлених сторін.

ЄАБ базується на припущенні, що Європа не може бути безпечною, якщо країни-агресори будуть відчуженими від ключових засад так званої «європейської архітектури безпеки». За роки пострадянського поступу ЄС і тоталітарні країни не змогли побудувати взаємовигідні відносини у сфері безпеки. Напротивагу концепції «спільнота націй» (сумісна безпека) Європейська спільнота ризикує зіткнутися з новими «лініями» поділу континенту, що може призвести до зростання напруженості для всіх країн ЄС. На континенті є «сіра зона» безпеки (Україна, Молдова, Білорусь), що не є

частиною жодного договору з безпеки і опинилися між протидіючими системами. Сучасні підходи до відновлення ЄАБ не змогли вирішити ключові питання напруженості і ЄС та США [20]. Це загрожує довгостроковій стабільності.

Найважливішими методологічними підходами, які є орієнтирами для України, є такі: інтегрований безпековий підхід, який включає політико-військові, економічні, екологічні та людські аспекти безпеки, відображає комплексний характер сучасних загроз. Підхід розширення безпекового простору відкриває можливості для захисту не лише від військових загроз, але і від економічних, екологічних та соціальних ризиків. Підхід адаптації до сучасних виклик (конфлікти з енергетикою, кіберзагрози) вимагає реагування не лише на традиційному рівні безпеки, але й на рівні економіки, екології та прав людини. При розробці БП доцільно враховувати причинно-наслідкові зв'язки (рис. 3.1).

При розробці БП для економіки відновлення доцільно акцентувати увагу на дотриманні принципу безпекової єдності, синхронізації зусиль та зменшенні дублювання, оптимізації ресурсів, орієнтації на стратегічне планування майбутнього. Принцип безпекової єдності передбачає тісну співпрацю, координацію та узгодженість дій між учасниками безпекового альянсу.

Синхронізація зусиль залежить від координації між різними структурами безпекового національного простору і дозволяє уникнути дублювання дій та зосередитися на найбільш важливих і актуальних безпекових завданнях. Координація зусиль дозволяє оптимізувати використання ресурсів, що є критично важливим у умовах обмежених децентралізованих бюджетів та зростаючих вимог до ефективного використання фінансових, людських та технічних засобів. Стратегічне планування дозволяє прогнозувати майбутні виклики, що допомагає цілеспрямовано підготуватися до них.

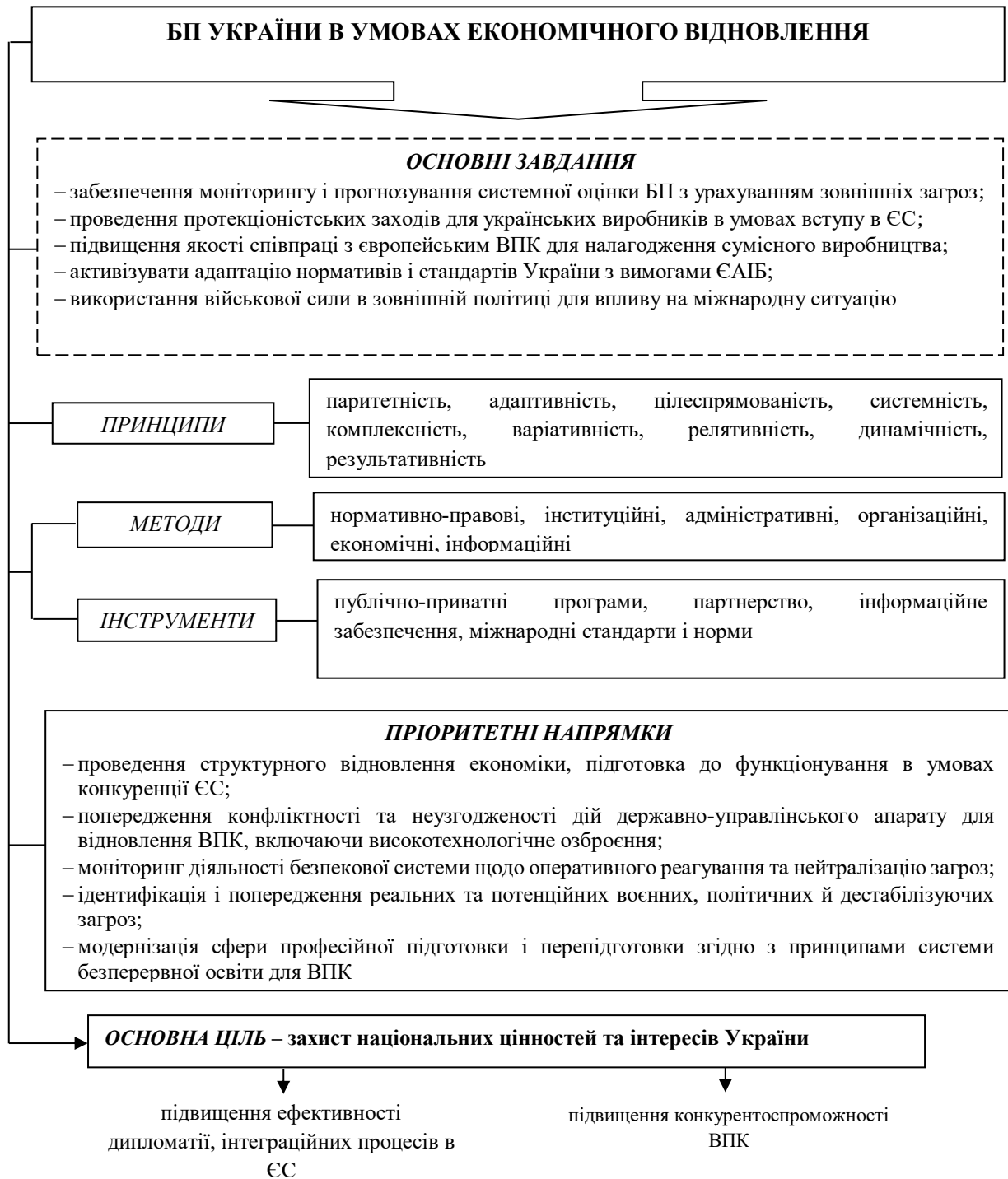

Рис. 3.1. Організаційно-економічний механізм БП України в умовах економічного відновлення

Примітка. Побудовано автором за даними [12, с. 125–198; 13, 137–140; 14, с. 60–66].

Оперативність безпекових стратегій залежить від ефективності сценаріїв вибору нових структур і процесів, налагодження комунікації та співпраці між співробітниками з різних країн. Досвід модернізації БП може бути успішним за

умови належного управління та підтримки «командного» духу. Це складне завдання, яке вимагає чіткого лідерства та координації, а також демонструє важливість адаптації до новітніх викликів і постійного вдосконалення процесів безпекового регулювання.

Пріоритети БП стримування і адаптації мають керуватися сценаріями реагування на змінювані загрози та потреби. Це включає постійний моніторинг ефективності та внесення коригувань на основі зворотного зв'язку та нових викликів. Повинен бути створений базис для впровадження інновацій та нових технологій для підвищення безпекової ефективності (збору актуальних розвідувальних даних) та здатності реагувати на складні загрози (тектонічного характеру).

Комплексний підхід України до ЄАБ повинен розглядатися ширше, ніж у офіційному консенсусі. БП України має ґрунтуватися на основі кількох базових концептуальних підходів:

1. Концепція неподільної безпеки підкреслює безпекову взаємозалежність між державами. Відчуження недемократичних країн не відповідає постулатам цієї концепції і створює потенціал для нових конфліктів. Пріоритетом має бути інтеграція індивідуальної та колективної безпеки.

2. Геополітичні розбіжності підвищують ризики конфліктів і зменшують загальну стабільність на континенті. Поділ Європейської спільноти на сфери «впливу» нагадують про тренди «холодної війни». У рамках ОБСЄ концепція БП України починається з традиційного політично-військового виміру, а потім додають економічну та екологічну безпеку. Важливо враховувати «людський вимір» безпеки, тобто можливості і фізичний захист громадян.

3. Країни, що опинилися між двома системами, стають вразливими до зовнішнього тиску і внутрішніх конфліктів, що послаблює загальну архітектуру безпеки. Україна знаходиться в «сірій зоні безпеки» і це потребує вирішення.

4. Відсутність системних договорів з безпеки для України створює ситуацію невизначеності і підвищує напруженість у регіоні, яка супроводжується воєнною агресією.

Ці концепції вказують на те, що для забезпечення довготривалої стабільності в ЄС і ЄАР необхідно включати Україну в європейську архітектуру безпеки, а також узгоджувати міжнародні договори, які б захищали всі країни регіонів. Основні пріоритети безпекової політики варіюють залежно від конкретних викликів цивілізаційного розвитку (табл. 3.1).

БП України щодо боротьби із тероризмом (агресією) актуалізує:

- визнання тероризму як глобальної загрози. Системно проводити аналіз розвитку та поширення тероризму як глобальної загрози, включаючи основні тенденції, мотивації та методи діяльності терористичних груп;
- моделювати стратегії протидії тероризму. Удосконалювати нормативно-правові акти для розробки різних стратегій протидії тероризму, включаючи військові операції, правові заходи, інформаційні кампанії, соціально-економічні (релігійні) підходи;
- активізувати й масштабувати необхідність та ефективність міжнародного співробітництва для боротьби (із тероризмом), включаючи обмін інформацією, спільні оперативні дії та узгоджені стратегії;
- посилити роль розвідувальних служб у протидії тероризму. Підвищити оперативність розвідувальних служб у виявленні, перешкоджанні та розкритті терористичних загроз, а також організаційно-правовій співпраці між розвідувальними агентствами різних країн.

Розширити превентивні заходи для дерадикалізації терористичних загроз. Застосування міжнародного права і програм дерадикалізації та профілактика радикалізації зменшить загрози тероризму.

Таблиця 3.1

Основні пріоритети БП України

№	Візія БП	Заходи попередження
1.	Захист національного суверенітету	Забезпечення безпеки України від загроз та захист інтересів у випадку будь-яких територіальних конфліктів чи агресії.
2.	Боротьба з військовою агресією, тероризмом та екстремізмом	Розробка стратегій та заходів для запобігання та протидії війні, терористичним актам, радикалізації та екстремізму.
3.	Протидія поширенню зброї масового знищення	Міжнародне співробітництво у зменшенні розповсюдження ядерної, біологічної та хімічної зброї, їхнього незаконного обігу.
4.	Гарантування кібербезпеки	Оборона країни від кібератак (кіберзагроз), включаючи захист критичної інфраструктури, даних (приватності) громадян.
5.	Гуманітарна безпека та реагування на кризи	Забезпечення захисту цивільних осіб у конфліктних ситуаціях, надання гуманітарної допомоги та відновлення після кризових подій.
6.	Зміна клімату та екологічна безпека	Розвиток стратегій та заходів зменшення впливу людської діяльності на довкілля.
7.	Соціальна та економічна стабільність	Забезпечення ЄАБ, розвитку інфраструктури та соціальної сфери для підвищення рівня життя громадян та запобігання соціальним конфліктам.
8.	Безпека енергопостачання	Забезпечення надійності енергопостачання, а також диверсифікація джерел енергії та енергетичних маршрутів.

Примітка. Побудовано автором за даними [6, с. 68–79; 9, с. 623–645; 10, с. 42–63; 11, с. 99–115].

Цифровий суверенітет в Україні супроводжується глобальною гонкою за розробкою інноваційних технологій та побоюваннями втрати стратегічних технологічних активів. Проте надмірний захист може бути контрпродуктивним,

тому варто європейським країнам визначити межу між безпекою та надмірним захистом. Диджиталізація потребує посилення технологічної безпеки – захисту інформаційної інфраструктури від кіберзагроз, технологічних аварій та інших ризиків, що спровоковані в результаті недбалості, зловживання чи зовнішніх атак.

В ЄС розробляють механізми та заходи для сприяння інноваціям у Європі та протидії потенційному домінуванню неєвропейських технологічних компаній. Застосовують фінансові та правові інструменти для сприяння європейським рішенням. Три основні підходи до домінування іноземних глобальних хмарних провайдерів: 1) полягає в роботі з гіпермасштабувальниками та визначенні першочергової важливості європейських проблем; 2) застосування локальних хмарних сервісів; 3) збереження даних у компанії та сприяння європейським програмам (рішенням). Отже, важливим стратегічним активом для економіки ЄС є хмарні обчислення, які забезпечують суверенітет.

Європейський безпековий простір розширює доступ до персональних даних, тому для захисту даних (несанкціонований доступ), витоку або зміни особлива увага приділяється профілактиці соціально-інженерних атак та виявлення підозрілих ситуацій. Інформаційна безпека потребує копіювання (резервного) й відновлення для запобігання втратам даних та забезпечення швидкого відновлення в разі аварій. Це сприятиме ефективному забезпеченню етичного використання технологій та захисту конфіденційності й приватності користувачів.

Європейські країни для гарантування БП та суверенітету зберігання даних вводять правила та обмеження через занепокоєння щодо захисту даних громадян і національної безпеки. Вступ України в ЄС визначає узгодження нормативно-правових платформ технологічної безпеки по таким позиціям: кібербезпеки (збереження комп'ютерних систем, мереж та даних від кібератак, вірусів, шкідливих програм, різноманітних кіберзагроз); фізичної безпеки (захист фізичних пристроїв, обладнання, інфраструктури); безпеки програмного

забезпечення (виявлення уразливостей та дефектів, впровадження заходів захисту); безпеки мереж (захист мережевих з'єднань, комунікацій, трафіку від перехоплення, модифікації); безпеки інтернету речей (захист підключених до Інтернету пристроїв від зловживання й кібератак).

Масштабування штучного інтелекту (ШІ) впливає на суспільство, національну безпеку, політику, економіку та культуру. На даному етапі розвитку ШІ впливає на три сфери макроекономічного інтересу: зростання продуктивності праці, ринок праці та галузеву концентрацію. У майбутньому ШІ має різні варіанти розвитку, які залежать від багатьох факторів як від технологічних так і політико-дипломатичних рішень.

Національні регулятори, керуючись різними міркуваннями, зокрема і принципами безпеки, розглядають можливості застосування правил, що сповільнять темпи розробки й поширення ШІ. Важливим є дослідження досвіду першопрохідників в сфері ШІ, їхніх стратегій і лідируючих позицій. Вважається, що деякі країни, компанії й інші організації можуть повністю заборонити ШІ, оскільки є альтернативні підходи щодо гарантування безпеки.

Повоєнне відновлення України потребуватиме консолідації міжнародної спільноти у реалізації економіко-безпекової політики для підвищення сукупного соціального добробуту у контексті євроатлантичної інтеграції. Економічна політика відновлення, спрямована на підвищення сукупного соціального добробуту і орієнтована на розвиток вільної торгівлі, одержанні вигоди експортерами та підтримці національних компаній (галузей). Особливої уваги заслуговуватиме модернізація (відбудова) інфраструктури, збільшення інвестицій у розвиток та підтримку інфраструктурних та безпекових проєктів для покращення умов для бізнесу з урахуванням трендів євроінтеграції. У рамках ЄС й ЄАБ процес дерегуляції включає різноманітні заходи, спрямовані на зменшення або усунення державних обмежень з метою спрощення та лібералізації торгівлі. Ці заходи реалізують через переговори на рівні регіональних блоків, двосторонньо між країнами або у форматі односторонніх ініціатив.

Висновки до розділу 3

1. Геополітичні розбіжності підвищують ризики конфліктів і зменшують загальну стабільність в ЄАР. Країни, що опинилися між двома системами, є вразливими до зовнішнього тиску і внутрішніх конфліктів, що послаблює загальну архітектуру безпеки. Відсутність системних договорів з безпеки для України створює ситуацію невизначеності і підвищує напруженість у регіоні, яка супроводжується воєнною агресією. Для виведення України з «сірої зони безпеки» необхідно прискорити прийняття безпекових договорів.

2. Охарактеризовано основні пріоритети БП України щодо захисту національного суверенітету, боротьби з військовою агресією й тероризмом, гуманітарної безпеки та реагування на кризи, зміну клімату й екологічну безпеку. Запропоновано заходи попередження конфліктних ситуацій, надання безпеково-гуманітарної допомоги та відновлення після кризових подій. При розробці безпекових заходів для економічного відновлення України доцільно синхронізувати зусилля, зменшити дублювання та оптимізувати ресурси в безпековому просторі.

3. Особливу увагу приділено превентивним заходам для дерадикалізації терористичних загроз. Цьому сприятиме активізація міжнародного співробітництва, його масштабування для протистояння тероризму, включаючи обмін інформацією, спільні оперативні дії та узгоджені стратегії. Посилення ролі розвідувальних служб, підвищення їхньої оперативності у виявленні, перешкоджанні та розкритті терористичних загроз – профілактика загрозам тероризму в ЄАР. Застосування різних стратегій й заходів протидії тероризму на рівні окремих країн посилюватиме опір на міжнародному рівні.

4. В європейському безпековому просторі варто більше уваги приділяти ефективному забезпеченню етичного використання технологій та захисту конфіденційності й приватності користувачів. Деглобалізаційні процеси розширюють доступ до персональних даних, тому для конфіденційного захисту

інформації варто приділяти увагу профілактиці соціально-інженерних атак та виявлення підозрілих ситуацій. Інформаційна безпека потребує резервного зберігання для запобігання втратам даних та забезпечення швидкого відновлення для посилення безпеки диджиталізації.

5. Формування простору технологічної безпеки вимагає комплексного підходу, включаючи технічні, організаційні та людські аспекти, постійний моніторинг та адаптацію до сучасних загроз (викликів). Оперативність безпекових стратегій залежить від ефективності сценаріїв вибору нових структур і процесів, налагодження комунікації та співпраці між співробітниками з різних країн. Аргументовано, що досвід реформування безпекового сектору може бути успішним за умови належного управління та підтримки «командного» духу. Це вимагає чіткого лідерства та координації, а також демонструє важливість адаптації до нових викликів і постійного вдосконалення процесів безпекового регулювання.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Пріоритетні вектори БП України у контексті європейської та ЄАІ відрізняються в залежності від політичної, економічної та соціокультурної ситуації кожної країни ЄАР. На вибір сценаріїв БП впливають тренди глобалізації, які доцільно розглядати з урахуванням взаємодії політичних, інституційних, економіко-соціальних й екологічних аспектів; зростанням інтеграції товарних ринків, ринків капіталу та ринків праці; розширенням цифрової трансформації, комунікації, дерегуляції та лібералізації інвестицій.

2. Доведено, що архітектура безпеки після «холодної» війни характеризувалася розширенням моделі безпеки США на НАТО й ЄС. ЄАІ часто зупинялася через взаємну недовіру та розбіжності щодо розширення НАТО, фундаментальні суперечності в підходах до ЄАБ та конфліктів у Євразії. Розширення НАТО та воєнна агресія й політичні кризи посилюють напруженість у відносинах між країнами ЄАР. Блокування «кооперативних» ініціатив ЄАБ у контролю над озброєннями збільшувало ризики тероризму (агресії).

Застосований неореалістичний підхід підкреслює важливість структури ЄАБ та розподілу управління між державами. Незважаючи на декларацію цінностей, таких як демократія й права громадян, держави в першу чергу керуються своїми стратегічними інтересами і питаннями національної безпеки.

3. Аргументовано, що XXI століття потребує відкритих підходів до виправлення, адаптації та розширення безпекових інституцій, а при необхідності – створення нових. Політика національної безпеки ґрунтується на принципах якісного управління сектором безпеки, має забезпечувати базову безпеку держави й громадян. Директивним органам ЄС та ЄАІ доцільно переконувати уряди держав-учасниць приймати БП з урахуванням викликів складного політико-інтегрованого простору. БП повинна одержати визнання видних політичних діячів, політологів і суспільства. Це потребує зосередження уваги на транснаціональних питаннях безпеки.

Мандат НАТО дає змогу аналізувати повний спектр гібридних дій, використовуючи військові, цивільні, класифіковані та відкриті джерела. НАТО для систематичного дослідження загроз гібридної війни потребує не тільки відстеження гібридних загроз, а й цілісного підходу до синергії між розвідкою та контррозвідкою з урахуванням трендів диджиталізації.

4. Методологічно безпековими пріоритетами держав-учасників ЄАІ є такі: попередження та припинення конфліктів у стратегічно важливих географічних регіонах; розширення міжнародної торгівлі (інвестицій); запобігання націоналізації активів держав-учасників; збільшення внутрішнього виробництва стратегічних галузей та секторів; збереження конкурентних переваг держав-учасників на міжнародному ринку. Євроатлантичні цінності повинні мати позитивний вплив на скорочення економічного розриву між націями.

5. З розвитком сервісної економіки відбуваються дискусії щодо безпеки суверенітету в ЄАР. У економіках ЄАР спостерігається тренд до цифрового суверенітету з підтримкою політики, яка посилює лідерство Європи та стратегічну автономію в цифровому просторі. Для досягнення безпекового майбутнього потрібна «грамотна політика» з урахуванням трьох векторів: творчих експериментів в сфері політики; набір позитивних цілей, яких суспільство хотіло б досягти за допомогою ІІІ; оскільки технологічний потенціал ІІІ ще не ясний і стрімко формується, тому суспільство повинно проявляти гнучкість і еволюціонувати разом з ІІІ.

Національні регулятори, керуючись принципами безпеки, розглядають можливість застосування правил, що сповільнять темпи розробки й поширення ІІІ. Це потребує дослідження досвіду першопрохідників в сфері ІІІ, їхніх стратегій і лідируючих позицій. У перспективі деякі країни, компанії й інші організації можуть повністю заборонити ІІІ для гарантування безпеки.

6. У безпековому просторі орієнтиром для України є інтегрований підхід до безпеки, що включає політико-військові, економічні, екологічні та людські аспекти безпеки, що відображає комплексний характер сучасних викликів і загроз. Підходи розширення безпекового простору відкривають можливості для

захисту не лише від військових загроз, але і від економічних, екологічних та соціальних ризиків. Адаптаційний підхід до сучасних викликів (воєнні конфлікти, енергетичні дисбаланси, кіберзагрози) вимагають реагування не лише на традиційному рівні безпеки, але й на рівні економіки, екології та прав людини.

7. Диджиталізація потребує посилення технологічної безпеки – захисту технологій, інформації й інфраструктури від кіберзагроз, технологічних аварій та інших ризиків. Встановлено, що в ЄАР розробляють механізми та заходи для сприяння інноваціям й протидії потенційному домінуванню неєвропейських технологічних компаній. Цьому сприяє застосовування фінансових й правових інструментів. Стратегічним активом для економік ЄАР є хмарні обчислення, які забезпечують суверенітет. Для посилення ЄАБ і подолання домінування іноземних глобальних хмарних провайдерів в ЄАР активізують роботу з гіпермасштабувальниками, застосовують локальні хмарні сервіси та сприяють розробці європейських програм.

8. Для забезпечення довготривалої стабільності в ЄС і ЄАР необхідно включати Україну в європейську архітектуру безпеки і системно узгоджувати міжнародні договори, які б захищали країни регіонів. БП України має ґрунтуватися на основі концепції неподільної безпеки, взаємозалежності між безпековими параметрами держав. Пріоритетом має бути інтеграція індивідуальної та колективної безпеки. Традиційно у рамках ОБСЄ концепція БП України починається з політично-військового виміру, проте реалії підвищують вимоги до економічної безпеки, яка має забезпечувати ВПК і збереження трудового потенціалу. Важливо уникати поділу Європейської спільноти на сфери «впливу», щоб не спровокувати повторення «холодної війни».

9. БП України щодо боротьби із тероризмом базована на визнанні тероризму як глобальної загрози. Пріоритети безпекового стримування і адаптації мають керуватися сценаріями реагування на змінювані загрози та потреби. Це включає постійний моніторинг ефективності та внесення коригувань на основі зворотного зв'язку та нових викликів. Повинен бути створений базис

для впровадження інновацій та нових технологій для підвищення безпекової ефективності (збору актуальних розвідувальних даних) та здатності реагувати на складні загрози (тектонічного характеру). Для цього системно проводять аналіз розвитку та поширення тероризму як глобальної загрози (досліджують тенденції, мотивації, методи діяльності терористичних груп); моделюють стратегії протидії тероризму; активізують міжнародну співпрацю служб розвідки у протидії тероризму. Удосконалення нормативно-правових актів для розробки різних стратегій протидії тероризму, включаючи військові операції, правові заходи, інформаційні кампанії, соціально-економічні (релігійні) підходи сприятиме посиленню спільних оперативних дії та організаційно-правовій співпраці між розвідувальними агентствами різних країн.

10. Повоєнне відновлення України має відбуватися відповідно ЄАБП і це потребуватиме консолідації міжнародної спільноти у реалізації економіко-безпекової політики для підвищення сукупного соціального добробуту у контексті ЄАІ. Економічна політика відновлення повинна бути орієнтована на підвищення сукупного соціального добробуту, розвиток вільної торгівлі, усунення торговельних бар'єрів й усуненні державних обмежень з метою спрощення та лібералізації торгівлі для забезпечення модернізації ВПК. Ці заходи потребуватимуть безпекових переговорів на рівні регіональних блоків, двосторонніх угод між країнами або у форматі односторонніх ініціатив.

Подальших досліджень потребує безпекове «балансування» з економічним відновленням України завдяки цифровізації та інвестуванню в найпередовіші технології ВПК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воснович О. С. Зовнішній вимір безпекової політики України. *Грані*. 2015. № 10 (126). С. 69–73.
2. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. К.: НІСД, 2010. 288 с.
3. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
4. Екологічна безпека та економіка : монографія / М.І. Сокур, В.М. Шмандій, Є.К. Бабець та ін. Кременчук, ПП Щербатих О.В., 2020. 240 с.
5. Економічна безпека України: монографія/ [Федоренко В.Г., Грищенко І.М., Новікова О.Ф. та ін.]; за ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенка, Т.Є. Воронкової. К. : ТОВ «ДКС центр», 2017. 462 с.
6. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
7. Маринів І. І. Безпекова політика Європейського Союзу. Право та інновації. 2020. № 1 (29). С. 80-86. DOI: 10.37772/2518-1718-2020-1(29)-13.
8. Медвідь Федір, Чорна Марія. Безпекова політика України в умовах зовнішньої агресії: нормативно-правове забезпечення. ІПіЕНД ім. Кураса НАН України. Наукові записки. Вип. 5-6 (79-80). С. 117–126.
9. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. 776 с.
10. Пірцхалава Л.Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки: монографія / Л.Г. Пірцхалава, В.О. Хорошко, Ю.Є. Хохлачова., М.Є. Шелест. Київ: ФЛП Ямчинський А.В., 2021. 470 с.
11. Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління. Прогнозна оцінка, механізми забезпечення : монографія / за ред. чл.-

кор. НАН України О. О. Рафальського, чл.-кор. НАН України О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 304 с.

12. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк ; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 500 с.

13. Савіна Н., Скиба, О. Прикордонні території у контексті оцінки їх соціально-економічного та інноваційного потенціалу. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. Вип. 2 (11). С. 137–144. <https://doi.org/10.32782/dees.11-21>.

14. Шатун В. Т. Оборонна і безпекова політика Європейського Союзу: формування та еволюція. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Сер.: Політологія. 2014. №. 230, Вип. 218. С. 60–67.

15. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. Проблеми законності. 2017. Вип. 139. С. 264–277.

16. Advancing European economic security: an introduction to five new initiatives. URL: <https://commission.europa.eu/system/files/2024-01/Communication%20on%20European%20economic%20security.pdf> (дата звернення: 27.05.2024).

17. Arndt Freytag von Loringhoven. Adapting NATO intelligence in support of “One NATO”. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/09/08/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato/index.html> (дата звернення: 27.05.2024).

18. Broz J. Lawrence, Jeffry Frieden, Stephen Weymouth. Populism in Place: The Economic Geography of the Globalization Backlash. International Organization. 2021. Vol. 75 (2). P. 464–94.

19. Brynjolfsson Erik, Danielle Li, Lindsay Raymond. Generative AI at Work. NBER Working Paper 31161, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, 2023.

20. Case Anne, Angus Deaton. Deaths of Despair and the Future of Capitalism Princeton. NJ: Princeton University Press, 2020.

21. Commission proposes new initiatives to strengthen economic security. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_363 (дата звернення: 27.05.2024).

22. Eloundou Tyna, Sam Manning, Panels Mishkin, Daniel Rock. GPTs Are GPTs: An Early Look at the Labor Market Impact Potential of Large Language Models. arXiv preprint arXiv: 2303.10130.

23. Erik Brynjolfsson, Gabriel Unger. The Macroeconomics of Artificial Intelligence. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/12/Macroeconomics-of-artificial-intelligence-Brynjolfsson-Unger> (дата звернення: 27.05.2024).

24. European External Action Service: Official web site. URL : https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-european-external-action-service-eeas_en (дата звернення: 27.05.2024).

25. European NATO members to jointly spend more than 2% of GDP on defence in 2024 for first time. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/02/14/7441844/> (дата звернення: 27.05.2024).

26. Government's resilience imperative. URL: <https://www2.deloitte.com/xe/en/insights/industry/public-sector/government-trends/2024/governments-resilience-planning-and-investment.html> (дата звернення: 27.05.2024).

27. Jonathan J. Adams. Moderating noise-driven macroeconomic fluctuations under dispersed information. Journal of Economic Dynamics and Control. 2023, November. Vol. 156. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2023.104752>.

28. Kovdrysh Yu. M., Tulai Oksana. Security Policy of Ukraine: Priorities and Opportunities for Expansion in the Context of European Integration. *Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці:*

матеріали XXIV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Вінниця, 18 квіт. 2024 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024.

29. Kyeongbae Kim. Trade and Peace Revisited. *Journal of Economic Integration*. 2023, December. Vol. 38(4). С. 529–544. DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2023.38.4.529>.

30. Lobao Linda, Mark Partridge, Oudom Hean, Paige Kelly, Seung-hun Chung, Elizabeth Ruppert Bulmer. Socioeconomic Transition in the Appalachia Coal Region: Some Factors of Success. World Bank report, Washington, DC, 2021.

31. Lynn E. Davis, Mikhail Troitskiy. Euro-Atlantic Security. URL: https://www.academia.edu/35243952/Euro_Atantic_Security (дата звернення: 27.05.2024).

32. Models of socio-cyber-physical systems security: monograph / S. Yevseiev, Yu. Khokhlachova, S. Ostapov and others. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2023. 168 p.

33. Official Journal. C 340, 10/11/1997 P. 0001 - 0144. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN>.

34. Offizielle Webseite der Bundesregierung Deutschlands. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gemeinsame-aussen-und-sicherheitspolitik-gasp-450278> (дата звернення: 27.05.2024).

35. Patricia Daehnhardt. The euro-Atlantic security order and the war in Ukraine. *Relacoes Internacionais Special Issue*. 2022. P. 8–29.

36. Ryszard Zieba. The Euro-Atlantic Security System in the 21st Century: From Cooperation to Crisis. URL: https://www.academia.edu/35243952/Euro_Atantic_Security (дата звернення: 27.05.2024).

37. Sabine Selchow. The Construction of ‘European Security’ in The European Union in a changing global environment: A Systematic Analysis. URL: https://brussels.fes.de/fileadmin/public/editorfiles/events/Maerz_2016/FES_LSE_The_construction_of_European_Security_Selchow_2016_02_23.pdf (дата звернення: 27.05.2024).

38. Stoltenberg. NATO's boss wants to free Ukraine to strike hard inside Russia. URL: <https://www.economist.com/europe/2024/05/24/natos-boss-wants-to-free-ukraine-to-strike-hard-inside-russia> (дата звернення: 27.05.2024).

39. Treaty on European Union on 7 February 1992. Official Journal. С 191, 29/07/1992 Р. 0001–0110. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN> (дата звернення: 27.05.2024).

40. Tulai Oksana, Alekseyenko Lyudmyla. European Integration Vectors of Development: Implementation of the Ukraine Facility Program and Electronic Case Management. *Майбутнє – аудит* : Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Кривий Ріг, 15 січня 2024 р. / редкол.: М. І. Ступнік, В. С. Адамовська, М. Л. Крапивко, Є. В. Міщук [Електронний ресурс]. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2024. 387 с. С. 12–14.

41. Victor Mizin. New Contours of the European Security Architecture. URL: https://www.academia.edu/70532884/New_Contours_of_the_European_Security_Architecture (дата звернення: 27.05.2024).

42. Zolas Nicholas, Zachary Kroff, Erik Brynjolfsson, Kristina McElheran, David N. Beede, Cathy Buffington, Nathan Goldschlag, Lucia Foster, Emin Dinlersoz. Advanced Technologies Adoption and Use by U.S. Firms: Evidence from the Annual Business Survey. NBER Working Paper 28290, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, 2021. URL: <https://www.nber.org/papers/w28290> (дата звернення: 27.05.2024).